

DAY HỌC TÌNH HUỐNG TRONG MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN LỚP 6

Võ Trọng Thi

Thạc sỹ, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

Đào Đức Doãn

Phó giáo sư, Tiến sỹ, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

Email: votrongthisp@gmail.com

Tóm tắt: Trong chương trình giáo dục phổ thông, cốt lõi của công cuộc đổi mới đó chính là chuyển việc dạy học từ dạy chữ sang dạy người, từ dạy học nhằm chủ yếu trang bị kiến thức, giúp học sinh biết được gì, sang dạy học hình thành, phát triển năng lực người học, giúp học sinh làm được gì. Nhân tố quan trọng quyết định thành công của bước chuyển đó chính là các phương pháp dạy học tích cực. Với tư cách là một phương pháp dạy học tích cực, lấy người học làm trung tâm, dạy học bằng tình huống có rất nhiều những ưu điểm. Phương pháp dạy học tình huống giúp người học dễ hiểu dễ nhớ các vấn đề phức tạp. Thông qua dạy học tình huống, học sinh có thể tự rút ra kết luận cho bản thân về những vấn đề trong bài học, tự nâng cao khả năng tư duy độc lập, sáng tạo và có cơ hội để liên kết, vận dụng các kiến thức đã học được vào giải quyết vấn đề trong cuộc sống thực tiễn, trên cơ sở đó mà tự hình thành, phát triển năng lực cho bản thân. Với những ưu thế đặc biệt đó, dạy học tình huống rất cần thiết được sử dụng trong dạy học phát triển năng lực nói chung, trong dạy học môn Giáo dục công dân (GDCC) lớp 6 nói riêng.

Từ khóa: phương pháp dạy học tích cực, dạy học tình huống, giáo dục công dân

SITUATIONAL TEACHING METHOD IN CIVIC EDUCATION GRADE 6

Abstract: In the general education curriculum, the core of the reform lies in shifting instruction from “teaching knowledge” to “teaching the person” from an emphasis on equipping students primarily with knowledge, focusing on what they know, to fostering and developing learners’ competencies, focusing on what they are able to do. A decisive factor in the success of this transition is the adoption of active teaching and learning methodologies. As a learner-centered active approach, instruction through situational learning method offers numerous advantages. This method helps learners understand and retain complex issues more readily. Through situational learning method, students can independently draw conclusions about the subject matter, enhance their capacity for independent and creative thinking, and develop opportunities to connect and apply learned knowledge to real-life problem-solving. On that basis, they can autonomously form and develop their own competencies. Owing to these distinctive strengths, situational teaching is essential for competency-based education in general and for the teaching of grade 6 civics education in particular.

Keywords: a learner-centered active approach, situational learning method, civics education.

Nhận bài: 28.12.2025

Phản biện: 22.01.2026

Duyệt đăng: 27.01.2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Thực tế dạy học môn GDCC theo định hướng phát triển năng lực ở trường THCS & THPT Nguyễn Tất Thành cho thấy phương pháp tình huống đã được áp dụng nhưng chưa phải là phổ biến ở mọi giáo viên và chất lượng dạy học bằng phương pháp này chưa được như mong muốn. Một số vấn đề lý luận cơ bản của việc dạy học tình huống vẫn còn chưa được một số giáo viên và học sinh hiểu rõ; sự cần thiết phải sử dụng phương pháp dạy học này hầu như vẫn chưa được ý thức đầy đủ. Trong dạy học môn GDCC lớp 6 – là lớp học vừa mới bắt đầu thực hiện theo Chương trình giáo dục phổ thông mới, việc sử dụng phương pháp tình huống của giáo viên nhà trường vẫn mới chỉ là tự phát, chưa có sự định hướng của những nguyên tắc và biện pháp phù hợp.

Có thể nói phương pháp dạy học tình huống là một trong các phương pháp dạy học hiện đại phát huy được tính tích cực, sáng tạo của người học. Việc sử dụng dạy học tình huống trong dạy học môn GDCC lớp 6 giúp HS hình thành năng lực phân tích,

ra quyết định, có những trải nghiệm thực tế liên quan đến đời sống. Tuy nhiên, không có một phương pháp nào là tối ưu và vạn năng. Vì vậy để phương pháp này đem lại hiệu quả cao, GV cần kết hợp nhuần nhuyễn với các phương pháp dạy học tích cực khác và tuân thủ các yêu cầu, nguyên tắc sư phạm như : đảm bảo mục tiêu dạy học tình huống vừa sức, phát huy năng lực người học,...

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Sự cần thiết phải dạy học tình huống trong Chương trình GDPT 2018

Mục tiêu của chương trình GDPT 2018 mang tính cụ thể hóa các mục tiêu giáo dục phổ thông, giúp HS làm chủ kiến thức, vận dụng hiệu quả kiến thức kỹ năng vào đời sống và tự học suốt đời. Điều này hoàn toàn trùng khớp với mục tiêu của PPDHTH. Khi vận dụng PPDHTH vào dạy học sẽ khiến cho vai trò của GV và HS được thay đổi. HS trở thành trung tâm của quá trình dạy học hay chủ thể của hoạt động nhận thức, phát huy tối đa tính chủ động, tích cực tự

học, tự nghiên cứu xây dựng nội dung bài học thay vì thụ động chờ đợi sự truyền tải kiến thức từ phía giáo viên.

Đặc điểm chung của các phương pháp giáo dục được áp dụng trong Chương trình GDPT 2018 là tích cực hoá hoạt động của người học, trong đó GV đóng vai trò tổ chức, hướng dẫn hoạt động cho học sinh, tạo môi trường học tập thân thiện và những tình huống có vấn đề để khuyến khích HS tích cực tham gia vào các hoạt động học tập, tự phát hiện năng lực, nguyện vọng của bản thân, rèn luyện thói quen và khả năng tự học, phát huy tiềm năng và những kiến thức, kỹ năng đã tích lũy được để phát triển.

Chương trình GDPT 2018 chỉ quy định những nguyên tắc, định hướng chung về yêu cầu cần đạt về phẩm chất và năng lực của học sinh, nội dung giáo dục, phương pháp giáo dục và việc đánh giá kết quả giáo dục, không quy định quá chi tiết, để tạo điều kiện cho GV phát huy tính chủ động, sáng tạo trong quá trình dạy học. Trên cơ sở đó, GV dễ dàng hơn trong việc áp dụng PPDH vào dạy học. Nội dung bài học được thiết kế linh hoạt và sáng tạo sao cho phù hợp với năng lực của học sinh.

Kiểm tra đánh giá là một khâu quan trọng của quá trình dạy học. Đối với chương trình GDPT 2018 kiểm tra đánh giá kết quả học tập của HS chuyển từ đánh giá kết quả nhằm xếp hạng và phân loại HS sang sử dụng các hình thức phối hợp giữa đánh giá thường xuyên và đánh giá định kỳ. Nếu các PPDH truyền thống gây ra nhiều khó khăn trong công tác đánh giá thường xuyên thì hiện nay, các PPDH tích cực nói chung hay PPDH nói riêng tạo điều kiện giúp GV theo sát HS trong tất cả các khâu của quá trình dạy học, GV có cái nhìn bao quát hơn trong việc đánh giá HS từ các nhiệm vụ học.

2.2. Sự cần thiết phải dạy học tình huống trong Chương trình GDPT lớp 6

Chương trình GDPT lớp 6 cụ thể hóa các yêu cầu của chương trình GDPT 2018 về nội dung giáo dục, yêu cầu phát triển phẩm chất, năng lực cho học sinh. Sách giáo khoa chỉ là những định hướng về phương pháp giáo dục và cách thức kiểm tra, đánh giá chất lượng giáo dục. GV có thể tự do lựa chọn bộ sách giáo khoa, hoặc xây dựng nội dung bài học theo ý tưởng của mình sao cho đảm bảo các yêu cầu cần đạt của bài học, yêu cầu cần đạt về phẩm chất, năng lực của HS theo quy định của chương trình GDPT 2018.

Chương trình GDPT lớp 6 có nội dung kiến thức phong phú, mang tính cập nhật, gần gũi với thực tiễn các vấn đề của đời sống xã hội. Nội dung được chia làm 2 phần bao gồm phần đạo đức và pháp

luật, kiến thức được trình bày rõ ràng, dễ hiểu mang tính vận dụng cao. Ở mỗi bài học đều có những câu chuyện và các thông tin thực tế để HS rút ra những bài học thực tiễn.

Ngoài ra, dạy học tình huống có vai trò hết sức quan trọng trong dạy học nói chung và dạy học môn GDPT lớp 6 được thể hiện ở một số điểm sau:

Thứ nhất, dạy học tình huống tạo cơ hội cho học sinh tự học, tự nghiên cứu, tăng tính thực tiễn, nâng cao tính tích cực, chủ động, sáng tạo, hứng thú của học sinh; tạo điều kiện phát triển các năng lực như: ra quyết định, giải quyết vấn đề, giao tiếp và hợp tác, tư duy logic, tư duy sáng tạo, tư duy phê phán, phản biện...

Thứ hai, thông qua xử lý các tình huống cụ thể, giúp học sinh nhận thức được trong một tình huống, mỗi người có thể có những cách nhìn nhận, giải quyết khác nhau về một tình huống và không chỉ có duy nhất một cách giải quyết vấn đề. Tuy nhiên, điều quan trọng là học sinh biết lựa chọn cách giải quyết phù hợp nhất, đồng thời giảm thiểu rủi ro cho học sinh khi tham gia thực tiễn cuộc sống, thực tiễn nghề nghiệp sau này.

Mặc dù dạy học tình huống có nhiều ưu thế trong dạy học môn GDPT lớp 6 nhưng điều đó không có nghĩa sử dụng nó một cách tràn lan hay tuyệt đối hóa vai trò của nó. Dạy học tình huống trong môn GDPT lớp 6 sẽ phát huy hết hiệu quả tuyệt vời của nó nếu có giáo viên biết sử dụng nó một cách phù hợp.

2.3. Các yêu cầu sư phạm đối với việc sử dụng phương pháp dạy học tình huống trong môn GDPT lớp 6

2.3.1. Mục tiêu của chương trình

Để quá trình tổ chức các hoạt động dạy học được thuận lợi, phù hợp với khả năng nhận thức, đặc điểm tâm sinh lý của học sinh và thời lượng tiết học ở THCS, đồng thời đảm bảo thể hiện chính xác, đầy đủ, rõ ràng nội dung và mức độ đáp ứng yêu cầu cần đạt về phẩm chất, năng lực học sinh của chương trình, từ 10 chủ đề trong chương trình, sách giáo khoa GDPT 6 của Bộ sách Chân trời sáng tạo được chia thành 12 bài học. Cụ thể:

Bài 1: Tự hào về truyền thống gia đình, dòng họ: Giúp học sinh nêu được một số truyền thống của gia đình, dòng họ; giải thích được một cách đơn giản ý nghĩa của truyền thống của gia đình, dòng họ và thực hiện được những việc làm cụ thể, phù hợp để giữ gìn và phát huy truyền thống của gia đình, dòng họ.

Bài 2: Yêu thương con người: Giúp học sinh nêu được khái niệm và biểu hiện của tình yêu thương con người; trình bày được giá trị của tình yêu thương con người; đánh giá được thái độ, hành vi thể hiện

tình yêu thương của người khác; phê phán những biểu hiện trái với tình yêu thương con người và thực hiện được những việc làm thể hiện tình yêu thương con người.

Bài 3: Siêng năng, kiên trì: Giúp học sinh khám phá được khái niệm, biểu hiện và ý nghĩa của siêng năng, kiên trì; đánh giá được sự siêng năng, kiên trì của bản thân và người khác trong học tập, lao động; bày tỏ thái độ quý trọng những người siêng năng, kiên trì; góp ý cho những bạn có biểu hiện lười biếng, hay nản lòng để khắc phục hạn chế này và thực hiện được những việc làm thể hiện đức tính siêng năng, kiên trì trong lao động, học tập và cuộc sống hàng ngày.

Bài 4: Tôn trọng sự thật: Giúp học sinh nêu được một số biểu hiện của tôn trọng sự thật; giải thích được vì sao phải tôn trọng sự thật; luôn nói thật với bản thân, thầy cô, bạn bè và người có trách nhiệm và không đồng tình với việc nói dối hoặc che giấu sự thật.

Bài 5: Tự lập: Giúp học sinh nêu được khái niệm tự lập; liệt kê được các biểu hiện của người có tính tự lập; hiểu được vì sao phải tự lập; đánh giá được khả năng tự lập của bản thân và người khác; tự thực hiện được nhiệm vụ của bản thân trong học tập, sinh hoạt hằng ngày, hoạt động tập thể ở trường và trong cuộc sống cộng đồng; không dựa dẫm, ỷ lại và phụ thuộc vào người khác.

Bài 6: Tự nhận thức bản thân: Giúp học sinh khám phá được điểm mạnh, điểm yếu của bản thân; lý giải được tầm quan trọng của việc tự nhận thức bản thân; biết tôn trọng bản thân và những người xung quanh; xây dựng kế hoạch phát huy điểm mạnh, hạn chế điểm yếu của bản thân.

Bài 7: Ứng phó với tình huống nguy hiểm: Giúp học sinh khám phá được một số tình huống nguy hiểm và hậu quả của những tình huống nguy hiểm đối với trẻ em; lý giải được các cách ứng phó với một số tình huống nguy hiểm và thực hành được cách ứng phó trước một số tình huống nguy hiểm để đảm bảo an toàn.

Bài 8: Tiết kiệm: Giúp học sinh khám phá được khái niệm tiết kiệm và những biểu hiện của tiết kiệm (thời gian, tiền bạc, điện, nước...); lý giải được tầm quan trọng của tiết kiệm; nhận xét, đánh giá được việc thực hiện tiết kiệm của bản thân và những người xung quanh; phê phán những biểu hiện của lãng phí và thực hành tiết kiệm trong cuộc sống và học tập.

Bài 9: Công dân nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam: Giúp học sinh khám phá được khái niệm công dân; căn cứ xác định công dân nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam và lý giải được các điều

kiện để xác định quốc tịch Việt Nam, công dân Việt Nam.

Bài 10: Quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân Việt Nam: Giúp học sinh khám phá được quy định của Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam về quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân; thực hiện được một số quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân.

Bài 11: Quyền cơ bản của trẻ em: Giúp học sinh nêu được các quyền cơ bản của trẻ em; ý nghĩa của quyền trẻ em và việc thực hiện quyền trẻ em.

Bài 12: Thực hiện quyền trẻ em: Giúp học sinh nêu được trách nhiệm của gia đình, nhà trường, xã hội trong việc thực hiện quyền trẻ em; phân biệt được những hành vi thực hiện đúng và những hành vi vi phạm quyền trẻ em; nhận xét, đánh giá được việc thực hiện quyền trẻ em của gia đình, nhà trường, cộng đồng; thực hiện tốt quyền và bổn phận của trẻ em; bày tỏ được nhu cầu để thực hiện tốt hơn quyền trẻ em.

Mục tiêu của phát triển năng lực là giúp HS “biết làm”, tức là biết vận dụng kiến thức và kỹ năng để giải quyết một vấn đề, một tình huống trong học tập hoặc đời sống. Vì thế, khi tổ chức các hoạt động dạy học GDCCD thông qua các hoạt động thực hành vận dụng, tức là cùng học sinh phát hiện và đưa ra các tình huống giả định buộc học sinh phải vận dụng những kiến thức, kỹ năng của nội dung học tập với các vấn đề, các hiện tượng xuất hiện trong đời sống hằng ngày.

2.3.2. Về nội dung dạy học

Nội dung chương trình môn Giáo dục công dân chú trọng tích hợp các nội dung giáo dục trong nội bộ môn học về kỹ năng sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế và tích hợp nhiều chủ đề giáo dục cần thiết như: môi trường, bình đẳng giới, di sản văn hoá, phòng chống tệ nạn xã hội, tài chính,... Những nội dung này gắn bó chặt chẽ với cuộc sống thực tiễn của học sinh, gắn liền với các sự kiện có tính thời sự trong đời sống đạo đức, pháp luật, kinh tế, chính trị, văn hoá, xã hội của địa phương, đất nước và thế giới. Chương trình môn Giáo dục công dân được xây dựng theo hướng mở. Chương trình chỉ quy định những yêu cầu cần đạt; những nội dung dạy học cơ bản, cốt lõi cho mỗi cấp học, lớp học nhằm đáp ứng yêu cầu cần đạt; những định hướng chung về phương pháp giáo dục và đánh giá kết quả giáo dục.

Môn GDCCD lớp 6 với đặc thù tri thức là phẩm chất đạo đức giúp hình thành lối sống, nhân cách con người, bên cạnh đó môn GDCCD lớp 6 còn cung cấp tri thức pháp luật giúp các em có những kiến thức pháp luật cơ bản giúp hình thành niềm tin và ý

thức pháp luật người công dân. Chương trình GDCD lớp 6 được thiết kế theo trình tự logic và đảm bảo tính hệ thống trong nội dung bài học. Việc học môn GDCD giúp hình thành các phẩm chất đạo đức, các kiến thức pháp luật hướng HS đến lối sống tích cực, lành mạnh trở thành người công dân toàn cầu trong thời đại hiện nay.

Bên cạnh đó, chương trình GDCD lớp 6 cụ thể hóa các yêu cầu của chương trình GDPT 2018 về nội dung giáo dục, yêu cầu phát triển phẩm chất, năng lực cho học sinh. Sách giáo khoa chỉ là những định hướng về phương pháp giáo dục và cách thức kiểm tra, đánh giá chất lượng giáo dục. GV có thể tự do lựa chọn bộ sách giáo khoa, hoặc xây dựng nội dung bài học theo ý tưởng của mình sao cho đảm bảo các yêu cầu cần đạt của bài học, yêu cầu cần đạt về phẩm chất, năng lực của HS theo quy định của chương trình GDPT 2018. Tạo điều kiện thuận lợi cho GV tự do sáng tạo, thiết kế nội dung bài học linh hoạt, phù hợp với khả năng của học sinh.

Chương trình GDCD lớp 6 có nội dung kiến thức phong phú, mang tính cập nhật, gần gũi với thực tiễn các vấn đề của đời sống xã hội. Điều này tạo nên những thuận lợi khi vận dụng PPDHTH, cho phép GV định hướng HS đi sâu vào phân tích các nội dung kiến thức, kết hợp gắn các kiến thức đã học vào thực tiễn đời sống để giải quyết tình huống có vấn đề. Nội dung được chia làm 2 phần bao gồm phần đạo đức và pháp luật, kiến thức được trình bày rõ ràng, dễ hiểu mang tính vận dụng cao. Ở mỗi bài học đều có những câu chuyện và các thông tin thực tế để HS rút ra những bài học thực tiễn. Khắc phục khuyết điểm nội dung bài học nặng về kiến thức, mang tính lý thuyết xa vời với thực tế.

III. KẾT LUẬN

Đứng trước sự chuẩn bị áp dụng Chương trình phổ thông năm 2018 và xu thế biến chuyển nhanh chóng của tình hình Thế giới và trong nước, nhất là những thử thách từ cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 hiện nay đặt ra, Giáo dục Việt Nam cũng đang “thay da đổi thịt” và có sự chuyển biến mạnh mẽ. Thực trạng dạy học ở các trường THCS hiện nay cho thấy, giáo

viên đã có tâm thế chuẩn bị hành động cho sự thay đổi mang tính tích cực. Tuy nhiên, vẫn còn không ít các giáo viên vẫn dạy học theo phương pháp truyền thống, với lối suy nghĩ lạc hậu và các phương tiện giản đơn. Mặc dù có nhiều ưu điểm nhưng khi vận dụng phương pháp này trong dạy học môn GDCD, giáo viên cần đầu tư nhiều thời gian và công sức. Môn GDCD đã có vị trí cao hơn trước đây nhưng vẫn chưa thoát khỏi quan điểm là “môn phụ”. Do vậy, GV cần phải cố gắng, nỗ lực cao hơn để chứng minh vai trò, thế mạnh của môn học. Từ cơ sở lý luận và thực tiễn cho thấy, vận dụng phương pháp XLTH trong dạy học môn GDCD ở trường THCS nói chung và ở trường THCS & THPT Nguyễn Tất Thành – ĐHSP Hà Nội nói riêng là rất cần thiết.

Để vận dụng hiệu quả xử lý tình huống trong dạy học môn GDCD, giáo viên cần thực hiện nghiêm túc các nguyên tắc, yêu cầu, cụ thể là: Lựa chọn tình huống phù hợp, đảm bảo tính thực tiễn và phát triển năng lực người học... Trên cơ sở các nguyên tắc, yêu cầu đó, GV lựa chọn các biện pháp phù hợp từ khâu chuẩn bị dạy học, tổ chức hoạt động, và kiểm tra đánh giá. Đặc biệt chú trọng việc sử dụng phương pháp xử lý tình huống kết hợp với các phương pháp và kỹ thuật dạy học để đạt được mục tiêu dạy học.

Từ cơ sở khoa học của phương pháp xử lý tình huống, tác giả tiến hành thực nghiệm sử dụng phương pháp xử lý tình huống trong dạy học môn GDCD 6 và sử dụng phương pháp dạy học truyền thống để dạy ở lớp đối chứng. Các số liệu hứng thú học tập và mức độ hiểu bài của HS bước đầu cho thấy sự thành công của đề tài. Có thể thấy rằng, cần áp dụng phương pháp hiện đại này trong dạy học GDCD trên toàn quốc. Bước đầu nhận thấy, phương pháp xử lý tình huống thể hiện được nhiều ưu điểm khi dạy học môn GDCD tại trường THCS & THPT Nguyễn Tất Thành – ĐHSP Hà Nội. Tuy nhiên, không có phương pháp nào là hoàn toàn tối ưu và vạn năng. Vì vậy phương pháp xử lý tình huống cần kết hợp đa dạng với các phương pháp dạy học khác và lựa chọn phương pháp xử lý tình huống làm chủ đạo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Bộ Giáo dục và Đào tạo (2019), *Tài liệu tập huấn chuyên đề Bồi dưỡng giáo viên về thực hiện chương trình giáo dục phổ thông mới môn Giáo dục công dân THCS*.

Đào Đức Doãn (2018), *Đổi mới giáo dục đạo đức trong chương trình môn GDCD và những yêu cầu đặt ra đối với giáo viên môn học ở trường phổ thông*, Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, số 2A.

Đào Đức Doãn (2019), *Dạy học phát triển năng lực môn Đạo đức*, NXB Đại học Sư Phạm.

Đào Đức Doãn–Nguyễn Thị Thu Hoài (Đồng Chủ biên 2019), *Hướng dẫn dạy học môn GDCD theo chương trình GDPT mới*, NXB Đại học Sư phạm.